

3205

3205

परत्रिय रति निपेधक बावनी

भट्ट. चतुर्भुज वि. दुर्गाशंकर विरचित.

छपावी प्रसिद्ध करनार
पृथ्वीलाल रामश्र पासेण.
भ्रांणधरा.

आवृत्ति १ ली.—प्रत १०००

नटियाद

सत्यसागर प्रेस.

संवत् १९४४—सन १८८८.

किंमत दोढ आनो.

3205

परत्रिय रति निषेधक बावनी

भट्ट. चतुर्भूज वि. दुरगाशंकर विरचित.

छयावी प्रसिद्ध करनार
पृथ्वीलाल रामलाल पारेष.
ध्रांगध्रा.

आवृत्ति १ बी.—प्रत १०००

नडियाद

सत्यसागर प्रेस.

संवत् १९४४—सन १८८८.

डिमेत होद आनो.

આ પુસ્તક છાપવા દેવાનો તથા છપાવવાનો

હક કર્તાને સ્વાધીન છે.

નેક નામદાર खुदावींद माहाराजा
धीराज अखंड प्रौढ प्रतापी मी-
रजां महाराओश्री७ महाराओ
श्री खेंगारजी सवाइ बहादूर

કવિત.

સર્વ^૧ તણા દિલ દુમ સુશીલ છાલે મહેલ,
સરસ શોભાવનાર સંપત્તિ વિચાર છે;
વિશેષવામાં આવે જ્યાં વસ્તુઓજ શીલવિન,

૧ સર્વના દિલ રૂપી ઝાડ જેને શીલ ગૂણ રૂપી છાલ મદાર
રહી છે, તે વૃક્ષને સારી રીતે શોભાવનાર સંપત્તિ-શોભા (પાતરાં
પુષ્પ આદિની) તે વિચાર છે. આમ સર્વ હેઠાણે શીલમય દુનિઆ
થઈ રહી છે. કુશીલ ક્યાંઈ પણ કોઈ જોવામાં આવતું નથી. ફક્ત
પેઠી પટારા આદિ વસ્તુઓને શીલ લગાવે છે પણ જ્યાં એ વસ્તુ-
ઓજ શીલવિનાની છે એટલે ચોરીનું તો કોઈ નામ પણ જાણતું
નથી-સર્વ કોઈ વિશ્વાસુ છે. એવો સત્યનો તો વ્યવહાર ચાલેલો છે;
અને શ્રીમાન્ મહારાઓશ્રીના વિદ્યા ઉત્તેજનથી વિદ્યા વધતાં સર્વ
કોઈ વિવેકી છે, વાયુથી ભ્રમિત થએલ એવા વાજબીઓમાંજ માત્ર
અવિવેકતા છે, સત્ય તેને જે કોઈ જેમ બળવે તેમ વાગે; આમ
નીતિમાન નરેંદ્રે વિધાને ઉત્તેજન આપી દેશને શોભાવ્યો છે.

સર્વ સ્થળ એ અચળ સત્ય વ્યવહાર છે;
 વિદ્યા વિશેષ વધવાથી વાથી ભ્રમિત એવા,
 વાદ્યમાંજ અવિવેકતાઈ કે વસેલ છે,
 મહા નીતિમાન નૃપતિથી આમ દેશ શોભ્યો,
 પુસ્તક શોભાવા રાઓ ખેંગાર આધાર છે. ૧

વસંત તિલકા વૃત.

ખંગાર^૧ ખેલ ખળનો ક્ષય કારી ખલકે,
 શૃંગાર હંચ ઉપકાર તણો સુ ઝલકે;
 ભૂંગાવલી શી મતિ સુમન ગુણુ ગ્રાહી,
 ગંગાવલી શી નીતિ પાવનતાજ દારી. ૨

ચતુર્ભૂજ વિ. દુર્ગાશંકર ભટ્ટ.

૧ આકાશમાં રહેલ અગ્નિ-સૂર્ય તે જેમ પતંગીઆના ખેલનો નાશ કરે છે તેમ મહારાઓશ્રી ખેંગારજીનો ખેલ લુચ્યાનો કેવળ નાશ કરનાર છે, વરસાદ જેવો હંચો ઉપકાર તેનો પણ સૂર્ય શૃંગાર છે તેમ મહારાઓશ્રી ખેંગારજી હંચા ઉપકારની શોભા છે. ભ્રમરાની પંક્તિ પુષ્પમાંથી જેમ ગૂણુ ગ્રહણ કરે છે, તેમ જેમની મતિ પંડિતના ગૂણુ ગ્રહણ કરનારી છે, ગંગાના જળની ધારાની પંક્તિની પેઠે જેમની નીતિ કેવળ પવિત્રતાજ આપનારી છે.

પરત્રિય રતિ નિષેધક વાવની.

મંગળાચરણ.

શાર્દૂલ વિક્રીડિત વૃત.

જે જલધર કેરી જીવતિ તણું સુવૃત્તને ભાંગવા,
તે સંગે છળ ભેદથી રમી પછી કુશાપ પુરો થવા;
લક્ષ્મીના કુવિયોગથી વિકળ ચૈ વેરાન રાને ફરે,
નીતિ ધર્મ ધરે દળી કુશીલ, એ,^૧—રક્ષા તમારી કરે. ૧

૧ વિષ્ણુ ભગવાન—રામ આ રામાવતાર બાબત પુરાણમાં એ-
વી ખીના છે કે જલધર જે ઇંદ્રનું અભિમાન ઉતારવા રૂદ્રે ગણ ઉ-
ત્પન્ન કર્યો હતો અને સમુદ્રથી અવતાર ધરી જેની વૃદ્ધિ હતી, તેના-
થી યુદ્ધમાં ઇંદ્ર અને ઉપેંદ્ર (વિષ્ણુ) એ બન્ને હાર પામતાં પ્રપંચ-
ના પૂતળા રૂપ નારદ ત્રપિ મારફત જલધરનો ધાટ ધડવા બાબતનો
પ્રપંચ ચાલ્યો. રૂદ્ર સિવાય ખીજાથી એનો વિનાશ થાય એમ નહોતું.
નારદે જલધર પાસે જઈ પ્રસંગને અનુસરી તેની રીદ્ધિ સિદ્ધિને
બહાદૂરીની પ્રશંસા કરીને પાર્વતિની અભિલાષાએ ચડાવ્યો. એ અ-
ભિલાષાએ તે રૂદ્રસાથે યુદ્ધે ચડ્યો. જલધરની સ્ત્રી વૃંદા મહા સતી
(પતિવ્રતા) હતી. એ વૃતની કાયમતા સુધી તેના પ્રભાવે જલધરનું
મૃત્યુ થાય એમ નહોતું. તેથી વિષ્ણુએ જલધરનો વેશ લઈ છળ-
થી તેનું વૃત ભંગ કર્યું જાણ થતાં વૃંદાએ તેની સ્ત્રીનું હરણ થવાનો
શ્રાપ દીધો. આમ વિષ્ણુને પણ પોતાના કુકૃત્યનું ફળ ભોગવવું પડ્યું.
સિતાને રાવણ હરી જતાં મહા અધોરવનમાં પરિતાપ પામી રઝળતું

લાવણી.

દીનોનાથ દયાળ ત્રાસોદર દર્પનથી દુઃખ ભાંગે છે. એ રાગ.
 પર ઔરતપર રતિ^૧વંત રતિ^૨-આસક્તિ કદા નવ ધરશો,
 ધરશો આ શિખામાણુ મનમાં પાપરૂપ એ પરદરશો. ટેક.
 મદન^૩ મદેથી માતા થઈને પર ઔરતથી લપટાઈ,
 ઝાડી ધરતાં કપટાઈ ટપ^૪ પટ્ટાઈથી^૫ બનવું પટાઈ^૬;
 પટાંતરો પાડી પોલાઓ^૭ લલિતો કલુ જેનો નરસો. પર ઔ. ૧
 વિપયવાળી એ વિપની વેલી^૧ કાળાશે રેલાએલી,
 ધૂતા દૂનો મેળાવેલી સંગ કપૂત કરતા કેલી;
 તેલીર પટ સમ ગન મલીન રહે ઇચ્છાથી છેલી સખસો. પર ઔ. ૨
 પડયું; તો પળુ નીતિ ધર્મનો ત્યાગ ક્યો નહિ. જે નીતિ સર્વત્ર પં-
 કાય છે અને અનીનિએ સાવનારાનો નાશ પણ ક્યો, વાળીના અંત
 સમયે પણ પંટ કલું જે પરસ્ત્રીપર કુદૃષ્ટિ કરનાર એ પાપરૂપ છે;
 તેને માર્યાનું પાપ લેખ્યું નથી. આમ કુશીલવાનનો નાશ ક્યો ને ધ-
 મિષ્ટ ને નીતિવાનનું રક્ષણ કર્યું આવી વાત પુરાણમાં છે. તે તમારે
 રક્ષણ કરો.

૧ ^૧ ચૈતન્યવાળા-પ્રીતીવાળા. ૨ રતિની આસક્તિ અથવા પ્રી-
 તિની આસક્તિ-જરા પણ આસક્તિ. ૩ કામદેવ. ૪ તુરત. ૫ ફાસ-
 લાવવાથી. ૬ હેતરાઈ. ૭ પોલાર ખાતાવાળાઓ-મોળાઓ.

૨ ^૧ વિપયથી ભરેલી એ ઝેરની વેલ છે. ઝેરનો રંગ કાળો
 હોય છે તો કાળાશ જેનાવિશે રેલાએલી છે. ૨ ધાંચી તેલનું નામ
 સ્નેહ કહેવાય છે તેમ સ્નેહ એટલે હેત. તો તેજને લીધે ધાંચીનું લૂ-
 ગડું જેમ મેલું રહે છે તેમ એવા સ્નેહની ઇચ્છાથીજ મન મેલું રહે છે.

પર ઓરત એ થોર ઘટા અંતરમાં ઝેરી સ્નેહ ઝરે,
કરે હરેકજી હરકત હરદમ તે પાસે કંઈ વાસ ધરે;
અંગ સુનતે આંખ દુખાડે માટે તે નહિ અનુભવશે. પર ઓ૦ ૩
સાપણી સરખી પાપણી નિરખી મોહા માં દટ્ટે કરડો,
કરડે કટ્ટે કુટિત થાવું હિત આતું એ હેત વડે;
ભ્રમિત થઈ મૂર્છિત થઈ અંતે અંતક આગળ ઉતરશે. પર ઓ૦ ૪
સોને રસી સમશેર સરસ શૃંગાર રસે શુર સોહાઈ,
ધાઈ ધંધમાં અંધ થઈ બંધેજ તોડવા એ સ્હાઈ,
એની ચિત આહી નહિ ચોંપેતોડા નિજ તન મનની નસો. પર ઓ૦ ૫

૩ થોરની ઘટા દેખાવે રળીઆમણી મોહકારક છે પણ જેની
અંદર ઝેરી ચીકાસ-ચીકણો પદાર્થ ઝરે છે, તેમ પરસ્ત્રી મોહકારક
તથાપિ જેનો સ્નેહ ઝેરી છે, થોર પાસે રહેવાથી તેના ઝેરના થોગે
અંગ સુગ્રે છે અને આંખ દુખવા આવે છે, તેમ પરસ્ત્રીથી શરીર
અને આંખો માર અને રોગથી સુગ્રે છે, અને દુખે છે.

૪ એ પાપ કરનારી સાપણી સરખી ઝેરી છે પણ વિપમતા
જે આંખથી કરડે છે પણ જે હેતને આહવારને, તો દટ્ટિથી કરડતાં
મોહ ન પામે કારણ એવા હેતથી હિત તો પ્રકત વસમી પીડાથી
કોડવાળા થવું અને ભ્રમિત ને મૂર્છિત થઈ અંતે અંતક જે જન્મ-
રાજ તેની પાસે જવું પડે. સર્પના ઝેરથી બ્રમ મૂછાં ને મૃત્યુ થાય
છે, તેમજ રકતપીડ કોડ વિગેરે પણ થાય છે.

૫ સોનાના ધરેણાથી શોભીતી અથવા સોના સરખી રંગમાં,
તો પણ તે સોનેથી રસેલી તરવાર સરખી સમજવી; તે શુરાઓ
જેમ યુદ્ધના જ્વેરસામાં બેભાન થઈ શત્રુઓના બંધેજ તોડવાને ધ-
રે છે, તેમ શૃંગાર રસમાં શોભીતા યુવાનો કામના જુસ્સાથી અંધ

સરિતા^૧ તુલ્યે નીચ વનિતા^૨ કંઈ નીચે સ્થળ ગમન ધરે,
 જોષ આવતાં દોષ વિના પણ તટ^૩ તરવરનો^૪ નાશ કરે;
 મૂળવાન^૫ કે મૂળવિનાના નાસે કુલ^૬ પર^૭ અપર^૮ સો. પરઓ ૬

જળ સમ સર્વ ગમન, પરજળે,-પાવક સમ, ત્યમ કંપાવે,
 વાયુ સમવળિ મહિ સમ બહુધા બીજ ધરે નભ સમ આવે;
 પંચ મહા ભૂતની ભૂતણુ જીવ લેવા જેનો જીવ તરફ્યો. પરઓ ૭

થઈ એવી સ્ત્રીઓને પોતાના શરીરનોજ અંધ તોડવા સહાયે છે, સ-
 મશરની પેઠે એ શરીરનો અંધ તોડેજ છે.

વળી સમશર એક શરીરનોજ નાશ કરે છે પણ આતો તન
 અને મન બન્નેનો નાશ કરે છે.

૧ નદી. ૨ પરસ્ત્રી. ૩ કિનારો-તુરત. ૪ તર + વર = સુંદ-
 રપતિ. ૫ મૂળવાળું-ઈજતદાર. ૬ કિનારો-કૂળ. ૭ ઉપર-બીજું ૮
 નીચે. પોતાના જેવું-પતિનું.

નદી જેમ કેટલાય નીચા સ્થળમાં ગતિ કરે છે ને પાણીનો
 જોશ આવતાં કંઈ પણ દોષ વગર કાંઠાનો અને મોટા ઝાડોનો નાશ
 કરે છે તેમજ કાંઠા ઉપરનાં ને નીચેનાં મૂળવાળાં કે મૂળવિનાના
 તમામ વૃક્ષનો નાશ કરે છે. તેમ હલકી સ્ત્રી કંઈક નીચે ઠેકાણે અ-
 યોગ્ય આચરે અને જોષ ચડતાં ગુન્હા વિના પણ ઉત્તમ પતિ હોય
 તેનો પણ તુરત નાશ કરે ને ઈજતવાળા યા ઈજત વિનાના બન્ને
 કૂળ (પોતાના પતિનું તેમ ચારનું એ બન્ને) નાશ પામે.

૭ પાણીની જેમ બધે ગતી છે તેમ એવી સ્ત્રીનું બધે અયો-
 ગ્ય કર્મ છે; અગ્નિની પેઠે એ બાળે છે, પવનની પેઠે એ ધણાક
 દુઃખથી ધુજવે છે; પૃથ્વી જેમ અનેક વૃક્ષાદિના બીજ ધારણ કરે

દામનિ સરખી પરકીય દારા નીરવાન સાથે રમશે,
 ચમક બતાવી નેન નચાવી રંગ મચાવી કંચંહ ભમશે;
 આવી આગળ આવી તો ઝટ જળાવી દે જીંદગી-વરસો. પર એ ૦ ૮
 પરકીય પ્રમદા રાત્રી સરખી અંધારા રૂપે અદકી,
 દુર^૧ભક્ષક કુર વંચક^૨ કામી ચોરતણો આધાર નકી;
 કુમુદની^૩ વૃદ્ધિકારક શુદ્ધિકારક^૪ જ્યાં હાઠ હર્યો. પર એ ૦ ૯

છે તેમ એના અયોગ્ય કર્મની હદ નથી. આકાશને વિશે સર્વ પ્રજાં-
 ડાદિ રહેલ છે-એટલે આકાશે સર્વનું ભક્ષણ કરેલું છે, તેમ એ ત-
 મામનું ભક્ષણ કરનારી છે. એમ આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, પાણી અ-
 ને પૃથ્વી એ પંચ મહાભૂત ગણાય છે તો એવા પંચ મહાભૂતના
 ગુણ જોનામાં વસેલા છે એવી પંચ મહાભૂતની બનેલી ભૂતણ જોના
 જીવ ભોગીઓના જીવ લેવાનેજ તરસ્યો છે.

૮ દામની-વિજળી જેમ પાણીવાળાં વાદળાની સાથે ફિડા ક-
 રે છે તેમ લંપટ સ્ત્રી નીરવાન જે પૈસાદાર અથવા પાણીદાર પુરૂષો
 સાથે રમવાની. તેમ વિજળીના દેખાવની પેઠે એનો સ્નેહ અચળ
 નથી રહેતો, તેમજ વિજળીની પેઠે એ જોની પાસે આવે છે તેને
 બાળી તેની જીંદગીનો તુરત નાશ કરે છે.

૯ રાત્રી વિશેષ કરી અંધારાથીજ ભરેલી છે ને જે ખરાબ
 વસ્તુ ભક્ષણ કરનાર ને કુર ઉચ્ચાર કરનાર (ધુવડ) કામી (ચંદ્ર)
 ને ચોરનો તદન આધાર છે, જેમાં પોયણીનો વિકાસ થાય છે આ-
 વી રાત્રી તે શુદ્ધિકારક એટલે નિદ્રા આપવાના હાથથી ભરેલી છે.
 તેમજ પરકીય સ્ત્રીસાવ અજ્ઞાનતાથી ભરેલી ખરાબ ભક્ષણ કરનાર
 ને નિર્દય ઉચ્ચાર કરનાર કામી અને ચોરનો આધાર છે, તેમજ (કુ-

પરકીયકેરું કલેવર વરવન સ્તન પહાડ સરખા શોભે,
કંઠ હાર નદી બે કાંઠામાં રોમરા આછા તૂણ લોભે;
કામ સિંહનો વાસ તહાં શું મોજ મૃગ અચ્છું ઈચ્છશે. પરઓ ૧૦
મોહ મહા મહિલામાં મહિમાં સખખ સખળ શોભા બાસે,
સોનાનો ઘટ દૂધ બરો ત્યમ કામની કરે દેહ દિસે;
વિષ બળેલું દૂધ વિનાશક પરત્રિય મન તેન પારખશે. પર ઓ ૧૧

મુદ) ખોટા આનંદનો વધારો કરનાર ને શુદ્ધિનો નાશ કરવાનો ઠાક
બને વિશે છે.

૧ કુવડ-નારો શબ્દ ઉચ્ચારનાર. ૨ કામથી ભરેલા-અંદ.

૩ ચોપણાં-નારો આનંદ. ૪ શુદ્ધિનો નાશ કરનાર-જીંધ.

૧૦ એમ જખખર વન સરખું પર સ્ત્રીનું શરીર કણું; મૃગને
સ્વભાવિક રીતે મનોહર વનની આપેક્ષા થાય, પણ પાહાડાદિ ધાતું
જંગલ જ્યાં સિંહનો હમેશાં વાસ હોય ત્યાં મૃગની કુસજતા નહિ-
જ. તેમ મૃગ સરખા મોજ પુરેપોનો નાશ થાયજ. મૃગને સપાટ
મેદાનનો નિવાસ છે તથાપિ શોખી બની અયોગ્ય મન લોભાવે તેનું
દુન પ્રત્યક્ષ નાસ એજ.

૧૧ મહિલા=સ્ત્રી. કામની=કામથી ભરેલી સ્ત્રી. ઘટ=ધડો.

દૂધમાં ઝેર મેળવેલું હોય તેવું પારકી સ્ત્રીનું મન છે. ઝેરને
આખી પરિક્ષા લેતાં કેવળ વિનાશ થાયછે, તેમ પર સ્ત્રીનું મન જો-
તાં પણ વિનાશજ છે-સખખ પૃથ્વીમાં સ્ત્રીના દેહની શોભા છે એજ
મોહનું કારણ છે. આથી એવી પરસ્ત્રીથી શું વિનાશ છે? તો
શોખીનું પુરેપો એના મોહથી પરિક્ષાની અપેક્ષા ધારે તો એ વિષ
છે, એટલેથી સમજો.

મયૂર સમજે મૂખ મધુરી બેશ રંગીલી ચાલવિશે,
 શ્રેષ્ઠ વિનાની વિશ્વ વદે વળી ચિતરાધ રહી ચતુરદિશે;
 ભોગી બક્ષ કરનારી નારી એ ઉરે ઝેરી રે ખમ્મસ ખસો. ૫૨ ઓ. ૧૨
 કામની કેરી કામની કીડા કીડા કેરી કૃતિ સરખી,
 ફેલ્લી ખોખું કરે ખરેખર લોહી માંસ પથ્થુ લે બરખી;
 દરખ્તમાં દર કરી સુકાવે ચુસ્ત બની ચુસી રસ કસો. ૫૨ ઓ. ૧૩
 કાચું કામ માટીનું તેમાં નિર બરવું નિરબયતાં ધરી,
 પથ્થુ અધવચ કે પૂરું બરાતાં ગળી ટૂટી જાએ નિર ઝરી;
 ૫૨-દારાનો દેહ દિસે ત્યમ પાપી-ધટ એ નવ બરશેા. ૫૨ ઓ. ૧૪

૧૨ મયૂરી=દેલ. ચતુર=ચતુરપુરુષો. ચતુર=ચાર. ભોગી=સર્પ.
 ભોગી ભોગ ભોગવનાર. રંગીલી=૧ રંગવાળી. ૨ મોજીલી.
 દેલ જેમ મોઢે મધુરી હોય છે (તેના કંઠ સારો કહેવાય છે.)
 તેમ પરત્રિયા મીઠું ખોલનારી હોય છે. દેલની ચાલ (ગતિ) સારી
 કહેવાય છે તેમ એ (પરકીયા) રંગીલી ચાલમાં બેશ (ઠાઉકી)
 હોય છે. દેલને વિષય નથી હોતો એમ દુનિઆ કહે છે, પણ તેમ
 નથી, તેમજ પરકીયાને દુનિઆ સારી ધારે છે, પણ તેવી હતી નથી,
 દેલ યોગ્ય ચિત્ર વિચિત્ર ચીતરાએલી હોય છે, તેમ એવી જી ચ-
 તુર પુરુષો તરફ યોજાયાએલી હોય છે, સખખ તેના કરતુત એવા-
 યોના સમજવામાં હોય છે, દેલ જેમ સર્પનું બક્ષણ કરે છે ને ઉરે
 ઝેરી હોય છે તેમ તેના હૃદયને વિશે ઝેર હોય છે ને ભોગીઓનું
 બક્ષણ કરે છે એટલે નાશ કરે છે.

૧૩ કામની=સ્ત્રી. કામની=રતિભોગની દરખ્ત=ઝાડ.

૧૪ નીર=પાણી. નીરબયતા=નિડરપણું. દારા=સ્ત્રી. પાપીધટ=
 પાપનોધડો.

૫૬ ફસાવા કાજ ફિતુરી રાચી કઈ હપાય રચે,
 હડસેલી દે હડહડતામાં પાપ પૂટયે ફક્તેજ અચે;
 અચો પિડાઓ કે મરીઝઝોજળી જળી પાડી ચીરસો, પર ઓ. ૧૫
 મીઠા મીઠા વેણુ વદીને વધુ વખાણુ કરશે વાર,
 પૂરી પામવા પૂરી શિઆળે વાયસને કીધો ચાર;
 ખ્યાલ કરે એ ખ્યાલ તણા ખ્યાલક તો મોટા નહિ ખીલશે. પર ઓ ૧૬
 હમકાથી તે પર નવ હરતું હરતું દેખી કપટાર્હ,
 જાગ કરીને નિજ પતિને જાગવા કેવી ધરે એ ભલમનસાધ;
 કોણુ માત્ર પછી તમે માતખર ત્યાં ટકવા તત્પર ન થશે. પર ઓ ૧૭
 એક તરફ વિલોકે જો કે અવર તરફ સૂકે તોયે,
 અન્યને અગથી ભાવ બતાવે કંઈ જાતું વળી ચિત પ્રાવે;
 કાય ન એને નિજનું તલપે મતલબથી જોના હરખો. પર ઓ. ૧૮
 ભમાવીને વળી બહુ સ્થળ ભમતી મમતીને ત્યાં પ્રીત કરી,
 છેવટ વટ કે નોક નિજનો રાખવોજ એ હામથી વશી;
 ફસિએ નહિ એવા કાંટાથી ટાંપી શુ? બાથી પુરૂષો!! પર ઓ. ૧૯
 અવર ઓરતમાં ઓર તરેહતું અચરજ સરખું નથી કાંઈ,
 અચરજ પણ મૂરખ એ દેખી જલદી જતા અંજાધ;
 જાંઘ પડેછે તે સમ યોગમ પરિજનને કાળો અરસો. પર ઓ. ૨૦
 આગે શિખામણુ આપી ગયા કઈ આગ તમારી ઓલાવા,

---

૧૬ પૂરી=પહેંચેલી વાયસ=કાગડો. ચાર=સુદર. ખ્યાલ=તોલ.
 ખ્યાલ=વાત. ખીલશે=દીવાના બનશે.

૧૮ વિલોકે=જુએ. તલપે=આતુર થાય. ૨૦ જાંઘ=પ્રતિબીંબ
 જાંઘા પરિજન=સહવાસ રાખનાર. અરસો=વખત. ૨૧ આગળી સ્પ-

પ્રંદી નંદને આનંદેથી ગાય દૂધ દીધાં પીવા;
 વિવિધ દૂધ પણ સ્વાદ એકજ એહ દાખલો દીલ વશ્યો, પર ઓ. ૨૧
 પર પતિના અભિલાષે કાંતિ હીણા હોવું જગમાં,
 ચંદ્ર કામના ક્ષણિક ચહરકે ક્ષયપણું પામી રહ્યો નભમાં;
 કલંક ને ક્ષય હોય અચાનક વળી ચાનકી વણુ રડવડશો. પર ઓ. ૨૨
 ભોગથી ભોગી ભોગજ મળશે રંગથી અંગજ રંગ જશે,
 તરફડશો ત્રોડે ત્યમ તનમાં પ્રમેહ ચાંદી આદિ પિડશે;
 રગરગમાં રંગા રોગોથી રાંકા થઇ ઓ રગરગશો. પર ઓ. ૨૩
 કામા માટે કુતા માફક કરવા કઇ હીણા કામા,
 માફ માગવી ઘાલી પૂછડી છડીદાર મળતા સામા;
 વાર નહિ હડકાયું હોતાં ઠીક રીતે પછી શું ઠરશો? પર ઓ. ૨૪
 સ્વાદ નથી પણ ખાદ સર્વદા યાદ રાખીએ એ ઉરમાં,
 દૂર્યોધન રાવણુ જેવાને દાદ મળી એવા શુરમાં;
 સુરમા વળી શ્રદ્ધા ઇંદ્રાદિક શરણુ તોય ના ઉગરશો. પર ઓ. ૨૫
 જલધર જેવો જોધો પણ અભિલાષે લપશી લય થ્યો,

મળ બટે નંદ રાગની વાત લખીછે. નંદને તેના વજીરની સ્ત્રીએ
 જૂદી જૂદી ગાયના દૂધથી સમજવ્યું જે સ્યામ ઉજ્જવળ વિગેરેમાં
 સ્વાદ સરખોજ છે આથી પાપ કર્મ કરાવનાર મોહ તે ઉતર્યો છે.
 ૨૨ ચંદ્રવ્યભિચારથી ક્ષય દશાને પામેલ છે એમ પુરાણમાં લખ્યું-
 છે કલંક=ડાઘ, બદનામી. ક્ષય=નાશ. ચાનકી=રોટલો. ૨૩ રંગ=છં
 દ. તેજ=કાંતિ ત્રોડે=કળતરે, અપોચની વ્યાધીએ. ૨૪ કામા=સ્ત્રી.
 કામા=ધંધા. ૨૫ એવા શુરમાં=એવા શુરાતનમાં. શુરમા=બહાદૂર.
 ૨૬ જલધર આખત મંગળા ચરણમાં જણાવ્યું છે કીચક અને

ફોરવ કૂળનો કેર થયો શી દુરદશાથી દુઃશાસન મુઓ;
 વળી નવાણું આત સાથ કીચક કચરાઈ વન્દીમાં વસ્યો. પર ઓ ૨૬
 અનેક દુખ પામ્યા છે એથી મુઆ કૈક જણુ વણુ મોતે,
 કૈક તણા ભંગાયા હાડો હાડીઆ થઈ ભટક્યા જે તે;
 એલતથી નાસે દોલત વાંસે પત જઈ પતિત પતે મરશો. પર ઓ ૨૭
 માન મટે મનુષ્યોમાં ધાડું માડું સૌ વિશ્વાસ કરે,
 અગીઆરા આંગણે ગણાવે પામે શું નિવાસ ધરે;
 ધરે હાય હરદમ હોયે એ ફંદી ફાંસીમાં જે ફસરો. પર ઓ. ૨૮
 ધરમાં સૌ ધધલાવી ધાલે સગા સંબંધી સૌ ખાળે,
 લુચ્ચો કહીને સર્વ લોક ઉદ્ધત બનીને વદતા આળે;
 કાળે પાણીએ વસતું સાંઝે આથી નરતો જન્મ કર્યો. પર ઓ ૨૯
 જેની નથી ધજત આ જગમાં ગમાવી નિજ છંદગી એણે,
 કરતાના કડવા નેણે ત્યમ ચાહન ધિક હીણા કેણે;
 સ્વાદ પછી શું મનુષ્ય જાતિનો પશુ પણામાં પેશી વસે. પર ઓ ૩૦
 પામો નહિ અહિ કદાપિ આશ્રત મફત ફતેહ મારો ફટકી,
 નામોશી ફટકે ફટ શબ્દે નશ્ટ ઝપટ સ્થળ રે' ભટકી;
 તમા વિના તિસ્મારી મારો આરો પણ પ્રભુ પાસ કર્યો. પર ઓ ૩૧
 કપટાઈ જીલમાઈ લુચ્ચાઈ જેરાઈ વળી મજે સહાઈ,

ફોરવનો નાશ દ્રોપદીની અભિલાષાથી થયો હતો. વન્દી=અગ્ની. ૨૭
 હાડીઆ=કાગડા. આ પક્ષી બહુ ચક્રાર છે તેની પેટે હુશીઆરી ધ-
 રાવતાં પણ જેના હાડો ભંગાયા. લત=છંદ, આદત. પત=આખર.
 પતિત=પાપી, ભૂટ થએલ. પતે=પતના રોગથી.

૩૨ ફટકી=ચળી. ફટકે=થોડીવારમાં. ઝપટ=તમામ. ૩૫ સ-

યવું વ્યભિચારી પણ ત્યાં કારી કરગરતાં શાવે નહિ કાંઈ;
 તે એ ખુરી મસ્તાઇ કરતાં પસ્તાઇ પછીથી રડશે. પર ઓ૦ ૩૨
 જર જમીન ને જીવાની વાળા જથાવાન જાગૃદ્ય હશે,
 અજૂદ્ય દુખ અંતે છે અદકું ઉદકી એમાં નહિજ દસો;
 દસશે પછી જ્યારે જમ કાંસે ત્રાહી ત્રાહી ત્યાં તરડશે પર ઓ૦ ૩૩
 વિપય વાપતાં વિભ્રમ થાતાં પ્રથમ મીઠ મનથી ગણશે,
 ખુલાસાથી થઈ લાસવત્ અભાવથી અતી બણ બણશે;
 અરે! કીધું શું! પાપ કારમું! એ ખેદે ખુદ ખદખદશે. પર ઓ૦ ૩૪
 સુંદર સુંદરી દટે પડતાં મોહ થતાં વિચાર કરો,
 કોણ કૂળ પિતા કુણ માતુ વડીલનો વળી નોક નરો;
 એહ આપણો ધર્મ પ્રભુ છે સર્વ ગામી રો હાય ખસો. પર ઓ૦ ૩૫
 એમાં કઈ સારી વસ્તુરે મોહ મસ્ત થઈ પાપો થવું,
 વસ્તિ વધવાના વિધિ કરો વિધાનથી ઉદાટું ધસવું;
 સેવવોજ સંસાર સ્થાપવા નિજ બિજ કરો જીસો. પર ઓ૦ ૩૬
 કામ કર્યું કંઈ કામ કરીને મરીને પણ નિજ રૂપ રહે,
 એનું પરિબળ અવિચળ રેવા મોહવિશે સૌવસ્તિ વહે;
 પાણી સ્વક્રિયાથી સરસ સુખ એ પરત્રીયથી પામર પડશે. પર ઓ૦ ૩૭

વેગામી=સર્વ દેકાણે જેની ગતિ છે. સર્વવ્યાપક. ૩૬વિધિ=બ્રહ્માજગ-
 તબનાવનાર ૩૭કામ=કામદેવ. પરમેશ્વરેકામનેબનાવીને શુકામ કર્યું છે કે
 મરતાં છતાં પણ પુત્રને યોગે પડે કાયમ રહે છે કારણ પિતાના સર્વ
 ગુણ પુત્રમાં આવે છે. વળી કીર્તી કાર્ય પુત્ર વડે પૂરું બને છે. આણુ
 ભદ્રે કાદમ્બરી તૂટક મુકી તેા પણ તેના પુત્રે તે સમાનતાએજ પૂરી
 કરી છે. વળી વેદની શ્રુતિમાં કહ્યું છે આત્મા વૈ જાયતે પુત્રઃ

નિયમિત કામે નિપજી નૌતમ પુત્ર પૂરી પ્રખ્યાતિ લહે,
અવળે મારગ પળી પલિતો પતો પામવા વ્યર્થ ચહે,
અનિયમિત અન્ય ઓરત સંઘાતે ધાતક કામન આચરશે. પરઓ. ૩૮

જાંઘા કહે ઉમ્મર થાતાં જાંઘર પૂજનારી ન મળી,
કલેવર વિશે કપટ કરે કુર કામ કુડો પાપીષ્ટ કળી;
માનીનીથી મળવું મનથી એ મન માન્યો ઉપાય વરયો. પર ઓ.
(જીપરની ટેક.)

હાયા હાયા આ નિર્બળતા બૂરી બાળનારી સાંભળતાં બળ,
જાંચ પછું આ આર્થ તણું વળી રદ ગઈ આથી સર્વે કળ;
તન તોરીનું તત્વ વિચારો નપુંસક પછી નાહીંમતી થશે. પર ઓ.
પચીસ વરસ, લગી રસની વૃદ્ધિ વહે વેદ વૈદક વિવેકી,
ત્યાં સુધી સઘળાએ રે'વુંબ્રહ્મચર્ય વૃત વિશે સુ ટેકા;
તે અધવચ કાચપમાં હારી ધીક ધીરજ ધુજી ધસસો. પર ઓ.
એહ ઉમ્મર સુધી વિધવિધની વિધા શીખવી સુખદાર્ઠ,
ભલમનસાધ ઇજત વધતાં આવી મળે સર્વે ભાધ;
બાકીવાનું અથડાવાનું પછડાવાના પાપી મિયો. પર ઓ.

પચીસ વરસની અંદર વિર્ય ખડિત થાય એટલું નુકશાન છે. જેનો
વિવાહ થએલો નથી એવો સારો જોગ મળેલો છે તેણે તો ઈશ્વરી
પાડમાની ત્યાં સુધી વિદ્યાભ્યાસ કરવો. શરીરના ખંધેજથી કૌવત
અને વિદ્યા હોતાં ગમે ત્યાં પૈસા આદિનું સુખ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.
એવા પુરૂષને લક્ષ્મી પડેજ ભેટેછે, તો ભલમનસાધ એ ચાલતાં જો-
ની ઈજત વધેલી છે એવા પુરૂષોનો વિવાહ નમળે એવું તો ક્વચિ-
તનું બને છે. વળી જેની ઉમ્મર મોટી થઇ ગઈ છે અને વિદ્યાભ્યાસ

પરત્રિયથી પરિવાર વધે કદી શીટણુ એ ફાકટ જગમાં,
 થયા બાળની હેાય નિર્લજ્જ વૃત્તિ વત્તી એ મારગમાં;
 જમીન ખીજનો ગુણુ છોડમાં શું અચરજ એમાં કરશેા. પરઓ ૩૯
 છોડી છાકટી ને નકટી થઈ અધાર અધને આદરશે,
 બાપતણે શિર પાપ તણારો હીજડા ન એથી હરખે;
 તેથી પણુ નરતા તેવાઓ આવો રસ છે તે નરસો. પર ઓ ૪૦
 પર વનિતાના વિલાસ વિશે અથ ઓછું છે એમ બણે,
 પરણી પરથી મોળે માણે તેમાં ધોખો શુંજ ગણે;
 વળે એમ વિચારો જેમાં પુરુષાતન નહિ પાય વસો. પર ઓ ૪૧
 ઉમટી અબળાથી આથડવું પ્રયળપણું એ પ્રૌઢું નહિ,
 દેશ આપણો કલેશે પિડિત આમ ઉચરવું અહીં તહી;
 નપુંસકતાથી નષ્ટ થતાં રે કંઈ હિત નહિ કરી શકશેા. પર ઓ ૪૨
 રંડા એ આ દેશ રંડવા થઇરંડી વાંસે ફરવું,
 નીચને ચીંતા નહિ ચિત્તમાં ઉંચ પ્રત્યે છે ઉચરવું;

નથી થઇ શક્યો તોપણુ આખરદાર કોઈકનેજ એવી હાલતમાં ર-
 હેવું પડે છે. માટે દુનિઆમાં સારી આખર કાઢવી જેની સારી આ-
 ખર કહેવાતી નથી તેની સાથે સંબંધ કરવો તેજ ભમ બરેણું છે.
 દુનિઆ સર્વ કામ ધનતથીજ સાર કામ કરેછે, જેણે ઈજત છોડી
 તેને પછી કયું કામ કરવાને હરકત છે અને એવા બેધનતદારનો વિ-
 સ્તાર થવાથી પણુ દુનિઆને શું ફાયદો છે.

૩૯ વત્તી-વધારે. એ મારગમાં=વ્યભિચારી મારગમાં.

૪૦ એવા પાપથી હીજડા પણુ હરખ ન પામે. તો એ
 વ્યભિચારીઓ હીજડા કરતાં પણુ નરતા. ૪૧. પરણી=પરણેલીઓ.

અરે આપણો દેશ હુએ એ દાઝ દિલ નહિ દાખવશે. પર ઓ૦ ૪૩
 બહાદૂરીના બહાર બળવા મતલબીના ઊંધા મતથી,
 ખાએશથી અબમાંએશ કરવા એશ કરે પર ઓરતથી;
 એ ઉદ્દેશી લેશ વિનાજ થયા કઈ શેખ સમા પુરૂષો. પર ઓ૦ ૪૪
 બહાદૂર નર રણુ શર થયા વળી નર દેશનું જે નરદમ,
 દમ છૂટે પણુ ટેક ન ટૂટે હારદ જેનું એ હરદમ;
 જે દાર સમ પર દારના દમામનો કાંધો ન નિસો. પર ઓ૦ ૪૫
 અસલ થકી આ આર્ય વિશે નિજ દૃષ્ટ તણો કંઈ છે કાંટો,
 કટા કૂલીનો એ કટ થાતાં સુધી શુદ્ધ રાખ્યો શાંકો;
 દેશ હિતક થઈ દોસ્ત કદીએ મૂળ એદમાં નહિ ધરશે. પર ઓ૦ ૪૬
 ટેક તોરને માટ મુઆ કછ પણુ નિજ ધર્મ નિતિ ન તણ,
 કોણુ કોણુના નામ દર્જીછે કાયમ ઈતિહાસેજ હણ;
 ધન્ય ધન્ય એ વીર બધાને ગાને એ પ્રમુખે પુરૂષો. પર ઓ૦ ૪૭
 અહીં આપણે કામ અધિક છે વખત વ્યર્થ કાઢી ન કદાઈ,
 નર નાયક જગ નાટક વિશે અદખ્ય રહી નિરખેજ કમાઈ;

---

૪૪ બહાદૂરીના બહાર બળવા=બહાદૂરીની ગર્જના ફેલાવવા
 તેમ નહિં પણુ બહાદૂરીનો નાશ કરવા. એવા ઉદ્દેશના લેશ વિનાજ શેખ
 (લક્ષમણ) સરખા શુરવીર પુરૂષો થયા હતા. તો નીચ મતલબી
 એમાં બહાદૂરીછે એમ કહેછે તો તેમ નથી પણુ ઉલટી નાશ પામેછે.

૪૬ કટથાતા=કપાઈ જતાં કાંકો=ટેક. તોરો.

૪૭ ગાને=ગાયનમાં. એટલે જેનીજેની કીર્તિ ગવાય છે તે-
 માં નીતિવાન પુરૂષોની પ્રશંસા પ્રથમ છે.

૪૮કકાષ=તવાઈ, દુખપામી. ધરથી પ્રથમથી. રથી=ચોધો, બહાદૂર.

નીતિ વધારી દેશ સુધારી વિચારી ધરથી રથી ધસો.   પર ઓ. ૪૮
 સજ્જન ફરજદ નિજ ટેકને નેક વિવેકથી નહિ મૂકે,
 સાધારણુ જણ સંગ પ્રસંગે અનંગ ઉકરાંટે ચૂકે;
 કારણ કુંસંગથી કોરે થાતું કારા તો કામી રેશો.   પર ઓ. ૪૯
 કુંસંગ સંગે અણુ સમજણમાં કદી આરંભાયું અવળું,
 લાયક જનતું મન પસ્તાઇ વેગે આખર માંહિ વળ્યું;
 અગણિત એવા ઉદાહરણુ શૃષ્ટિમાં સ્થળસ્થળ સાંભળશો.   પર ઓ. ૫૦
 ના લાયક ને નીચ તુખમનાને લાખો ઉદ્દેશ કરો,
 શરમ નહિ શ્રવણે કે નયને ફરે જીવ કાળાશ ભર્યો;
 તો ડાઘ સૌ ઉજળે ભાળે કાળે કાળો ડાઘ કર્યો.   પર ઓ. ૫૧
 કામ કળાનો સ્વાદ ચંદાનો રવકિયાથી કલ્લોલ કરો,
 પુરૂષ જન્મનો લહો લોકમાં લાવણ્યતામય લલાવ નરો;
 ભાવ અતુર કહેવાનો એછે ગુણીયલ ગુણુ માટે અલશો.   પર ઓ. ૫૨

